

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

University of Lapland

This is a self-archived version of an original article. This version usually differs somewhat from the publisher's final version, if the self-archived version is the accepted author manuscript.

Suurvaltavastuu ja johtajuus kansainvälisessä ilmastopolitiikassa. Englantilaisen koulukunnan näkökulma

Kopra, Sanna

Published in:

Kosmopolis : rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimuksen aikakauslehti

Julkaistu: 01.09.2020

Document Version

Versio on luotu osana julkaisuprosessia: julkaisijan asettelu ei ole tavallisesti tehty julkisesti käytettäväksi

Citation for pulished version (APA):

Kopra, S. (2020). Suurvaltavastuu ja johtajuus kansainvälisessä ilmastopolitiikassa. Englantilaisen koulukunnan näkökulma. *Kosmopolis : rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimuksen aikakauslehti*, 50(3), 42-56.

Sanna Kopra

Kosmopolis 3/2020

SUURVALTAVASTUU JA JOHTAJUUS KANSAINVÄLISESSÄ ILMASTOPOLITIIKASSA: ENGLANTILAISEN KOULUKUNNAN NÄKÖKULMA

Abstrakti

Tämä artikkeli tarkastelee ilmastojohtajuutta kansainvälisessä yhteisössä kansainvälisten suhteiden englantilaiseen koulukunnan näkökulmasta, sillä ilmastonmuutos tarjoaa koulukunnalle kiinnostavan tapauksen tarkastella pluralistisen ja solidaristisen ajattelun yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia politiikan tasolla. Artikkelin ammentaa myös kansainvälisen ympäristöpolitiikan johtajuuskirjallisuudesta ja pyrkii rakentamaan käsitteellisen sillan sen ja englantilaisen koulukunnan välille. Artikkelin väittää, suurvalloilla on erityinen vastuu ottaa johtajuutta kansainvälisessä ilmastopolitiikassa. Se, miten suurvallat käytännössä voivat tätä johtajuutta harjoittaa, riippuu kansainvälisen yhteisön luonteesta eli siitä, mihin kohtaan pluralistis-solidaristista jatkumoa se kulloinkin asettuu. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että yksikään suurvalloista ei ole ainakaan toistaiseksi valmis ottamaan englantilaisen koulukunnan näkemyksen mukaista erityistä johtajuutta kansainvälisen turvallisuuden ja oikeudenmukaisuuden takaamiseksi.

Abstract

The article discusses climate leadership in international society from the perspective of the English School of International Relations theory. In the English School theory, climate change offers an interesting case to analyze differences and similarities between pluralist and solidarist ethics. The article also draws from global environmental politics literature on leadership and seeks to construct a conceptual bridge between it and the English School. The article argues that great powers have a normative duty to offer leadership in order to promote common good in international society—that is, international peace and security as well as international justice. The ways in which they can exercise leadership in international affairs, depends on where international society is based on the pluralist-solidarist spectrum. Presently, it seems that none of the conventional great powers is willing to offer pluralist or solidarist leadership in international climate politics but are largely motivated by rationalist drivers.

Johdanto

Kansainvälisen ympäristöpolitiikan tutkijat ovat varsin yksimielisiä siitä, että kansainväliset ilmastoneuvottelut kärsivät johtajuusvajeesta. Ei kuitenkaan ole yksiselitteistä määritelmää sille, mitä on ilmastojohtajuus ja miten tätä tulisi toimeenpanna käytännössä kansainvälisellä ja kansallisella tasolla. Kansainvälisen ympäristöpolitiikan tutkimuskirjallisuus tarjoaa pitkän listan mahdollisista ilmastojohtajista: valtioiden lisäksi johtajuutta voivat ottaa esimerkiksi kansainväliset järjestöt, kansallaisjärjestöt, kaupungit, yritykset, monenlaiset mielipidejohtajat, seurakunnat ja jopa yksittäiset kansalaiset (kts. Kopra tulossa). Ruotsalaisen nuoren Greta Thunbergin nousu nuorten ilmastoliikkeen globaaliksi keulakuvaksi osoittaa, että johtajuus ei välttämättä ole sidoksissa yksilön ikään tai yhteiskunnalliseen asemaan. Toisaalta on myös selvää, että ilmastokriisiä ei voida ratkaista ilman perustavaa laatua olevia poliittisia ja taloudellisia rakenteellisia muutoksia yhteiskunnissa. Kansalaisliikkeen voimaa sysätä tällaisia muutoksia liikkeelle ei voida vähätellä, mutta muutosten toimeenpano vaatii eittämättä valtiollisten toimijoiden

aktiivisuutta. Yksittäiset kansallisvaltiot eivät pysty kuitenkaan toteuttamaan globaaleja rakenteellisia muutoksia yksin, joten kansainvälisen yhteisön yhteistyö on välttämätöntä niiden alulle saattamiseksi ja ilmastokriisin ehkäisemiseksi. Koska pienten valtioiden mahdollisuudet mittavien rakenteellisten uudistusten alulle panemiseksi ovat rajalliset, keskityn tässä artikkelissa suurvaltojen ilmastojohtajuuteen. Kysyn: mitä on ilmastojohtajuus ja kuinka se linkittyy suurvaltavastuuseen?

Artikkelin teoreettinen viitekehys perustuu kansainvälisten suhteiden englantilaiseen koulukuntaan, joka otaksuu valtioiden muodostavan kansainvälisen yhteisön (engl. *international society*) ((Bull 2002 [1977],13). Kansainvälisen yhteisön järjestäytymisessä historiallisesti muotoutuneet sosiaaliset instituutiot, säännöt ja normit ovat keskeisessä roolissa (mt.; Buzan 2004a, 2014). Vain kourallinen englantilaiseen koulukuntaan perustuvia ympäristöaiheisia tutkimuksia on julkaistu, ja suurin osa näistä tarkastelee ympäristönsuojelun (engl. *environmentalism* tai *environmental stewardship*) kansainvälisen käytänteen historiallista ja institutionaalista kehitystä (Falkner 2012; Falkner & Buzan 2019; Kopra 2018; Palmujoki 2013). Falkner (2018) kuitenkin osoittaa ilmastonmuutoksen tarjoavan englantilaiselle koulukunnalle kiinnostavan tapauksen tarkastella pluralistisen ja solidaristisen ajattelun yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia politiikan tasolla. Itse olen aiemmassa tutkimuksessani keskittynyt suurvaltainstituution rooliin kansainvälisessä ilmastopolitiikassa ja väittänyt suurvalloilla olevan erityinen vastuu ilmastonmuutoksen hillitsemiseen, koska ilmastonmuutos aiheuttaa (turvallisuus)riskejä kansainväliselle yhteisölle (Kopra 2019a, b). Koska Yhdysvallat, Kiina ja Euroopan Unioni (EU) ovat ainakin jossain vaiheessa kansainvälistä ilmastoneuvotteluprosessia hyväksyneet suurvalloilla olevan erityinen vastuu ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, viittaen tässä artikkelissa suurvalloilla ennen kaikkea näihin kolmeen toimijaan. Tämä ei luonnollisesti tarkoita sitä, että muut perinteiset tai nousevat suurvallat, kuten Venäjä tai Intia, olisivat vapautettuja tästä vastuunkannosta.

Tässä artikkelissa väitän, että suurvaltojen erityinen ilmastovastuu viittaa nimenomaan näiden velvollisuuteen ottaa *johtajuutta* kansainvälisessä ilmastopolitiikassa. Se, miten suurvallat käytännössä voivat tätä johtajuutta harjoittaa, riippuu kansainvälisen yhteisön luonteesta eli siitä, mihin kohtaan pluralistis-solidaristista jatkumoa se kulloinkin asettuu. Jatkumon solidaristisessa päässä kansainvälisen yhteisön jäsenet jakavat laajan kirjon instituutioita, normeja ja arvoja, kun taas pluralistisessa kansainvälisessä yhteisössä valtioiden välinen yhteistyö on vähäistä ja kukin valtio keskittyy lähinnä oman kansallisen turvallisuutensa varmistamiseen. Todellisuudessa pluralistis-solidaristisen jatkumon ääripäät tuskin koskaan toteutuvat; kansainvälinen yhteisö asettuu aina jonnekin ääripäiden puolivälin tienoilta ja kummatkin elementit muovaavat jatkuvasti kansainvälistä (ilmasto)politiikkaa.

Englantilaisen koulukunnan piirissä ei ole tarkasteltu johtajuutta systemaattisesti, joten ammennan tässä artikkelissa kansainvälisen ympäristöpolitiikan laajasta johtajuutta käsittelevästä kirjallisuudesta. Pyrin rakentamaan käsitteellisen sillan näiden kahden tutkimussuuntauksen välille. Uskon kummankin kentän voivan hyötyä tästä vuoropuhelusta: Johtajuuskeskustelu tarjoaa englantilaiselle koulukunnalle siitä uupuvaa empiiristä ulottuvuutta analyysiin (vrt. Wilson 2012), ja englantilainen koulukunta nostaa esille johtajuuskeskustelussa vähälle huomiolle jääneitä kysymyksiä johtajuuden sosiaalisista ja normatiivisista ulottuvuuksista (vrt. Kopra tulossa). Artikkelin seuraavassa osiossa tarkastelen suurvaltojen erityistä vastuuta ilmastonmuutoksen hillinnässä, minkä jälkeen esittelen kansainvälisen ympäristöpolitiikan näkemyksiä johtajuudesta. Artikkelin viimeisissä osioissa peilaan tätä kirjallisuutta englantilaisen koulukunnan pluralistis-solidaristiseen keskusteluun ja analysoin, missä määrin Yhdysvallat, Kiina ja EU ovat osoittaneet pluralistista tai

solidaristista johtajuutta kansainvälissä ilmastoneuvotteluissa. Lopuksi totean, että yksikään näistä kolmesta suurvallasta ei näytä ainakaan toistaiseksi olevan valmis ottamaan englantilaisen koulukunnan näkemyksen mukaista erityistä johtajuutta kansainvälisen turvallisuuden ja oikeudenmukaisuuden takaamiseksi.

Suurvaltavastuu ja ilmastonmuutos

Vaikka suurvaltajohtajuus (engl. *great power management*) on englantilaisen koulukunnan näkemyksen mukaan yksi kansainvälisen yhteisöä ylläpitävistä perustavaa laatua olevista ensisijaisista instituutioista (engl. *fundamental/primary institution*), ei englantilainen koulukunta (eikä itseasiassa kansainvälisten suhteiden oppiaine ylipäättään) tarjoa selkeää määritelmää suurvalloille. Määritelmän asemesta monet kansainvälisen politiikan tutkijat ovat laatineet listoja suurvalloista eri aikakausilla – joskin nämä listaukset ovat usein epäjohdonmukaisia (Buzan 2004b, 59). Englantilaisen koulukunnan tutkijat puolestaan listaavat ominaisuuksia, joita suurvallan tulee täyttää (kts. Bull 2002 [1977]; Buzan 2004b; Cui & Buzan 2016; Hurrell 2007; Jackson 2000; Simpson 2004; Wheeler 2000; Wight 1999 [1946]). Vaikka materiaallinen valta on tärkeässä asemassa näissä listauksissa, korostaa englantilainen koulukunta ennen kaikkea suurvalta-aseman sosiaalisia ulottuvuuksia. Se, mikä erottaa englantilaisen koulukunnan vaikkapa konstruktivismista, on koulukunnan käsitys suurvalloille lankeavasta erityisestä oikeudesta ja vastuusta ylläpitää ja johtaa kansainvälistä yhteisöä sekä edistää kansainvälisen yhteisön päämääriä, etenkin kansainvälistä järjestystä (Bull 2002 [1977], 196; kts. myös Bukovansky ym. 2012; Brown 2004). Täten pelkkä sotilaallinen voima ei tee valtiosta suurvaltaa, vaan muiden kansainvälisen yhteisön jäsenten on tunnistettava tämän erityisrooli yhteisön johtajana ja turvallisuuden takaajana. On myös mahdollista, että politiikan eri sektoreilla eri ominaisuudet painottuvat suurvalta-aseman määrittelyssä: ns. perinteisten suurvaltojen (Yhdysvallat, Kiina, Venäjä ja jossain määrin EU) lisäksi muut isot saastuttajamaat voidaan käsittää suurvalloiksi ilmastopolitiikassa (Buzan & Falkner nd).

Kansainvälisen yhteisön anarkkisen luonteen¹ vuoksi on epätodennäköistä, että suurvalloille kirjattaisiin selkeitä erityisoikeuksia tai -vastuita kansainvälisessä oikeudessa. Vuonna 1945 Yhdistyneiden kansakuntien (YK) peruskirjaan kuitenkin kirjattiin, että suurvalloilla eli YK:n turvallisuusneuvoston viidellä pysyvällä jäsenmaalla (Iso-Britannia, Kiina, Ranska, Venäjä ja Yhdysvallat) on erityinen vastuu kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämisestä. Alun perin tällä vastuulla viitattiin ensisijaisesti perinteiseen turvallisuuteen eli suurvaltojen vastuuseen ns. kovasta turvallisuudesta kuten aseellisten konfliktien lopettamisesta ja ehkäisemisestä. Kylmän sodan päättymisen jälkeen kansainvälinen turvallisuuskäsitys on kuitenkin laajentunut, ja myös inhimillinen turvallisuus on lisätty sen piiriin, ml. ympäristöturvallisuus (kts. esim. Trombetta 2008).

Hallitusten välinen ilmastopaneeli IPCC (2018) osoittaa, että ilmastonmuutos on aikamme merkittävin ympäristöongelma. Se ei kuitenkaan ole pelkästään ympäristökysymys, vaan ilmastonmuutoksen syyt, vaikutukset ja ratkaisut kietoutuvat kutakuinkin kaikille politiikan osa-alueille, myös turvallisuuspolitiikkaan (katso tämän Kosmopoliksen numeron muut artikkelit). Esimerkiksi YK:n pääsihteerin raportti vuodelta 2009 vahvistaa ilmastonmuutoksen heikentävän kansainvälistä turvallisuutta monin tavoin: uhkaamalla ruokaturvallisuutta ja terveyttä, haittaamalla kehitystä, lisäämällä valtioiden sisäisten ja

¹ Kansainvälisen politiikan anarkkialla viitataan siihen vallitsevaan asiantilaan, että valtioiden yläpuolella ei ole jonkinlaista ylintä toimijaa (esimerkiksi maailmanhallitus), joka rajoittaisi tai suuntaisi niiden toimintaa.

kansainvälisten konfliktien puhkeamisen riskiä sekä kokonaisten kansakuntien joutumista valtiottomiksi. Toisaalta tutkimukset osoittavat myös, että ilmastonmuutoksen hillintä itsessään voi lisätä yhteiskuntien epätasa-arvoa ja konfliktialttiutta (Selby & Hoffmann 2017). Kansainvälisen turvallisuuden takaamiseksi suurvalloilla voidaan katsoa olevan erityinen vastuu edistää ilmastonmuutoksen rauhanomaista hillintää sekä siihen sopeutumista (Kopra 2019a, b). Vaikka ilmastonmuutosta ei toistaiseksi ole täysin turvallistettu kansainvälisellä tasolla, tunnistaa YK:n turvallisuusneuvosto ilmastonmuutoksen turvallisuusulottuvuudet: se on keskustellut ilmastoturvallisuudesta useita kertoja viimeisen vuosikymmenen aikana. Toistaiseksi neuvosto ei kuitenkaan ole tehnyt virallista päätöslauselmaa tai tehnyt konkreettisia toimenpiteitä ilmastonmuutoksen suhteen etenkin Kiinan ja Venäjän vastustuksen vuoksi. Toisaalta Kiina vaikuttaa kuitenkin näkevän ilmastovastuun mielekkäänä osana suurvaltavastuuta: se ei pohjaudu läntisiin normeihin, kuten ihmisoikeudet ja suojeluvastuu, joita Yhdysvallat on pitänyt kylmän sodan jälkeen suurvaltavastuun ytimenä (mt).

Jos ilmastonmuutoksen turvallistamisprosessi etenee kansainvälisessä yhteisössä, tämä todennäköisesti päivittää yhteisön jäsenten odotuksia suurvaltojen ilmastojohtajuuden suhteen (kts. Bukovansky ym. 2012; Cui & Buzan 2016; Falkner & Buzan, 2019). Se, kuinka valtiot, tai suurvallat itse, määrittelevät miten tätä ilmastojohtajuutta tulee toimeenpanna käytännössä, muuttuu ajassa ja paikassa. Ennen kuin tarkastelen suurvaltojen ilmastojohtajuutta lähemmin englantilaisen koulukunnan pluralistis-solidaristisen keskustelun näkökulmasta, esittelen kansainvälisen ilmastojohtajuuden tutkimusta.

Johtajuus kansainvälisen ilmastopolitiikan tutkimuksessa

Vaikka Oran Young (1991) tai Arild Underdal (1994) eivät klassikkoteksteissään keskity pelkästään johtajuuteen kansainvälisessä ympäristöpolitiikassa, rakentaa suuri osa kansainvälisen ilmastojohtajuuden tutkijoista lähestymistapansa heidän johtajuusmääritelmiinsä. Youngin mukaan johtajuutta on yrittää ratkaista tai löytää keinoja kiertää kollektiivisia ongelmia, mitkä estävät osapuolia saavuttamasta yhteisiä hyötyjä institutionaalisissa neuvotteluprosesseissa (Young 1991, 285). Youngin johtajuusmääritelmä vaikuttaa siis pitävän johtajuutta kutakuinkin synonyyminä neuvotteluissa menestymiselle. Underdal (1994, 178) puolestaan määrittelee johtajuuden seuraavasti: asymmetrinen vaikutussuhde, jossa toimija opastaa tai ohjaa toisten käyttäytymistä kohti tiettyä tavoitetta tiettyinä aikavälinä. Tämä määritelmä korostaa johtajuuden olevan ennen kaikkea sosiaalinen suhde johtajan ja tämän seuraajien välillä: ilman seuraajia ei ole johtajaakaan. Olennaista määritelmässä on myös se, että johtajat tavoittelevat aina jonkin yhteisön kollektiivisen päämäärän saavuttamista – eivät vain omia etujaan (kts. myös Malnes 1995). Underdal ei määrittele, kuinka kauan toimijan on tarjottava johtajuutta täyttääkseen johtajuusmääritelmän ajallisen ulottuvuuden.

Young ja Underdal erottelevat kolme tapaa tai strategiaa, joilla johtajat käytännössä harjoittavat johtajuutta. Youngin johtajuustypologiat kattavat rakenteellisen (engl. *structural*), yritteliään (engl. *entrepreneurial*) ja älyllisen (engl. *intellectual*) johtajuuden (Young 1991, 288-302). Underdalin typologioihin kuuluvat yksipuolinen (engl. *unilateral*), pakottava (engl. *coercive*) ja välineellinen (engl. *instrumental*) johtaminen. Myös Raino Malnes (1995), kolmas kansainvälisen johtajuuden tutkimuksen pioneeri, erotelee kolme johtajuusstrategiaa: ongelmanratkaiseva (engl. *problem-solving*), asemallinen (engl. *positional*) ja suuntaa-antava (engl. *directional*) johtajuus. Kuten taulukko 1 osoittaa, lukuisat kansainvälisen ympäristöjohtajuuden tutkijat ovat hyödyntäneet Youngin, Underdalin ja Malnesin

johtajuustypologioita tai kehittäneet oman variaationsa näistä pyrkiessään tunnistamaan, mitkä toimijat ovat kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa osoittaneet johtajuutta ja millä tavoin. Taulukossa 1 esitettyjen, yleisimpien johtajuusstrategioiden lisäksi ympäristöpolitiikan tutkijat ovat erotelleet myös muutamia muita johtajuustyppejä, kuten symbolinen johtajuus (Wurzel & Connelly 2011), institutionaalinen johtajuus (Saul & Seidel 2011) ja ympäristöjohtajuus (Andersson & Mol 2002; Águeda Corneloup & Mol 2014).

[TAULUKKO 1]

Lista johtajuusstrategioista on venynyt niin pitkäksi, että lähes minkä tahansa toimijan voidaan perustella ottavan jonkin tyyppistä johtajuutta kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa ainakin lyhyellä aikavälillä. Laajasta kirjallisuudesta huolimatta on kuitenkin epäselvää, miten johtajien strategiat kansainvälisissä neuvotteluissa eroavat muiden neuvotteluihin osallistuvien maiden (tai ei-valtiollisten toimijoiden) vastaavista, ns. ”tavallisesta” neuvottelutaktiikasta kansainvälisissä suhteissa. Koska johtajuus on asymmetrinen suhde eli johtajalla on väistämättä ainakin jonkinlaista valtaa suhteessa seuraajiinsa, suurin osa johtajuustypologioista keskittyy johtajan rakenteelliseen valtaan. Taulukossa 1 esitetyt johtajuustypologiat eivät siis kiinnitä juurikaan huomiota johtajuuden sosiaalisiin ulottuvuuksiin, vaan vaikuttavat kutakuinkin pelkistävän sen materiaaliseen vallankäyttöön. Esimerkiksi Underdal erottelee pakottavan johtajuuden yhdeksi johtajuustavaksi, vaikka hänen oma johtajuusmääritelmänsä korostaakin seuraajien roolia ja yhteisten tavoitteiden merkitystä johtajuudessa. Myös Young painottaa rakenteellisen johtajuuden merkitystä keskeisenä johtajuustypologiana. Hän tekee kuitenkin pesäeron hegemonian ja johtajuuden välillä: Young (1989, 88) muistuttaa, että johtaja ei voi yksiselitteisesti sanella toisille ehtoja tavalla, joka ei jätä näille muuta vaihtoehtoa kuin totella. Johtajuus eroaa siis hegemoniasta siten, että johtajien on onnistuttava houkuttelemaan itselleen seuraajia – seuraajia ei voi pakottaa. Lisäksi Malnes (1995, 94) huomauttaa, että mikäli hegemoni (tai muu toimija) käyttää valta-asemaansa vain edistääkseen omia intressejään kansainvälisissä neuvotteluissa, ei sen toimintaa voida luonnehtia johtajuudeksi, vaikka toiminnan seuraukset olisivatkin sinänsä myös kansainvälisen yhteisön edun mukaisia. Malnesin näkemyksen mukaan johtajuus perustuu aina kollektiivisen tavoitteen tavoittelemiseen, oli tämä tavoite kuinka tahansa määritelty.

Vaikka kansainvälisen politiikan tutkimus yleisesti ottaen ei ole yksimielinen siitä, onko EU suurvalta vai ei, kansainvälisen ilmastojohtajuuden ympäristöpolitiikan tutkimus ei kyseenalaista sen toimijuutta (kts. Vogler 2011). Päinvastoin, ympäristöpolitiikan kirjallisuudessa EU:ta luonnehditaan usein normatiiviseksi vallaksi (engl. *normative power*) (Manners 2002) ja johtajuuskirjallisuuden mukaan kansainväliset ilmastoneuvottelut vaikuttavat olevan prosessi, jossa se erityisen mielellään julistaa johtajuuttaan (kts. esim. Bäckstrand & Elgström 2013; Groen, Niemann & Oberthür 2012; Gupta & Grupp 2000; Oberthür & Groen 2018; Parker & Karlsson 2017; Torney 2015; Wurzel & Connelly 2011). Moni tutkija tarkastelee eri EU-toimielinten (kts. esim. Burns 2016; Dupont & Oberthür 2016; Skjærseth 2016; Wurzel, Liefferink & Di Lullo 2019) tai yksittäisten jäsenmaiden ilmastojohtajuutta (tai sen puutetta) (kts. esim. Bocquillon & Evrard 2016; Jankowska 2016; Jänicke 2016; Liefferink, Boezeman & de Coninck 2016; Rayner & Jordan 2016; Solorio 2016).

Myös Yhdysvaltain ilmastojohtajuutta on analysoitu varsin paljon (kts. esim. Bailey 2019; Bang & Schreurs 2016; Parker & Karlsson 2018; Urpelainen & Van de Graaf 2018). Vuodesta 2006 alkaen Kiina on ollut maailman suurin kasvihuonekaasujen tuottaja, minkä

vuoksi yhä useampi kansainvälisen ympäristöpolitiikan tutkija onkin alkanut haarukoimaan, missä määrin Kiina voisi – tai edes haluaisi – nousta ilmastojohtajan saappaisiin (Dai & Diao 2011; Dong 2017; Gao 2016; Kopra 2019a; Li 2016). Systemaattisia tutkimuksia Kiinan ilmastojohtajuudesta ei kuitenkaan ole tehty – luultavasti siitä syystä, ettei sitä ainakaan toistaiseksi pidetä johtajana kansainvälisessä yhteisössä ja koska Kiinan nousua suurvallaksi pidetään yleisesti ottaen uhkana nykyiselle kansainväliselle järjestelmälle. Kourallinen tutkijoita on myös analysoinut muiden nousevien suurvaltojen sekä pienien valtioiden mahdollisuuksia ja halua tarjota ilmastojohtajuutta (Afionis ym. 2016; Águeda Corneloup & Mol 2014; Benwell 2011; Jörgensen 2016; Ourbak & Magnan 2018; Papa & Gleason 2012). Tämän lisäksi suuri määrä tutkijoita tarkastelee erilaisten ei-valtiollisten toimijoiden potentiaalia ja vaikutusta ilmastojohtajana (kts. esim. Wurzel, Liefferink & Torney 2019; Gallagher 2012).

Yhteenvetona voidaan todeta, että vaikka ilmastojohtajuuskirjallisuus ei pidä suurvalta-asemaa johtajuuden edellytyksenä, sen taipumus painottaa johtajuuden materiaalisia ulottuvuuksia antaa ymmärtää vallan ja johtajuuden kulkevan käsi kädessä. Tätä otaksumaa tukee myös se, että suurin osa kansainvälisen ilmastojohtajuuden empiirisistä tutkimuksista keskittyy suurvaltojen johtajuuspyrkimykseen kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa. Artikkelin seuraavassa osiossa pohdin, mitä tämä tarkoittaa englantilaisen koulukunnan näkökulmasta.

Pluralistinen ja solidaristinen näkemys suurvaltajohtajuudesta

Kuten edellisen osion lyhyestä kirjallisuuskatsauksesta on ainakin implisiittisesti luettavissa, kansainvälisen ilmastojohtajuuden kirjallisuus perustuu pitkälti rationalistiseen tietoteoriaan: se tarkastelee, miksi ja miten toimijoiden kannattaa ottaa johtajan rooli kansainvälisessä ilmastopolitiikassa.² Englantilaisen koulukunnan näkökulmasta johtajuus ei kuitenkaan ole rooli, jonka suurvallat voisivat valita omien intressiensä edistämiseksi, vaan suurvaltajohtajuus on historiallisesti muotoutunut kansainvälisen yhteisön perustavaa laatua oleva instituutio, joka ylläpitää ja järjestää ko. yhteisöä. Se, miten suurvallat voivat (tai haluavat) tätä niille lankeavaa johtajuutta harjoittaa kussakin ajassa ja paikassa, riippuu siitä, mihin kohtaan pluralistis-solidaristista jatkumoa kansainvälinen yhteisö kulloinkin asettuu (kts. Bain 2018; Buzan 2004a, 139). Keskeisin pluralistista kansainvälistä yhteisöä ylläpitävä ensisijainen instituutio on valtioiden suvereniteetti. Jos ilmastojohtajuus on ylipäättään mahdollista pluralistisessa kansainvälisessä yhteisössä, perustuu se pitkälti vahvimman toimijan materiaalliseen vallankäyttöön ja kykyyn tasapainottaa kansainvälistä järjestystä. Solidaristisessa kansainvälisessä yhteisössä valtiot puolestaan ovat valmiita ainakin osittain murentamaan suvereniteettiaan yhteisen edun ja kansainvälisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi. Ne luovat diplomaattisessa vuorovaikutuksessa yhteisiä normeja, ja johtajuus perustuu ennen kaikkea pehmeään valtaan ja kykyyn luoda houkuttelevia kansainvälisiä visioita ja hallintomalleja yhteisten päämäärien edistämiseksi.

Vuonna 1992 Rio de Janeirossa perustettu YK:n ilmastoregiimi on keskeisin kansainvälinen foorumi – tai toissijainen instituutio englantilaisen koulukunnan sanaston mukaan (kts. Knudsen & Navari 2018) – jonka puitteissa valtiot voivat neuvotella ilmastovastuullisuuden määrittelystä, kohdentamisesta ja toimeenpanosta. Se ei määrittele suurvalloille erityisiä ilmastovastuita, joten suurvaltajohtajuuden tarkastelu englantilaisen koulukunnan pluralistis-solidaristisesta keskustelusta käsin on ennen kaikkea teoreettista. Selvästi kummatkin

² Kiitän artikkelin anonymia arvioijaa tästä huomiosta.

elementit muovaavat kansainvälistä ilmastopolitiikkaa. Se, että valtiot ovat ylipäättään solmineet mittavan määrän erilaisia kansainvälisiä ympäristösopimuksia, osoittaa kansainvälisen yhteisön ottaneen ympäristöpolitiikan saralla merkittäviä solidaristisia askeleita. Samaa aikaa suurvaltasuhteet ovat kiristyneet ja suurvallat ovat tulleet yhä haluttomammiksi ottaa johtajuutta ilmastomuutoksen hillinnän suhteen.

Pluralistinen etiikka korostaa suurvaltojen vastuuta kansainvälisen järjestyksen ylläpitämisestä. Koska valtiot eivät kuitenkaan pluralistisessa kansainvälisessä yhteisössä juurikaan jaa yhteisiä intressejä, arvoja tai normeja, aito kansainvälinen yhteistyö päästöjen vähentämiseksi on vaikeaa, jos ei mahdotonta. Tällaisessa yhteisössä ei myöskään synny sellaista sosiaalista vuorovaikutusta, joka mahdollistaisi visionaarisen johtaja-alainen -suhteen kehittymisen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivät suurvallat voisi harjoittaa vähintään Youngin johtajuusmääritelmän mukaista materiaalista johtajuutta pluralistisessa kansainvälisessä yhteisössä, mikäli kansainvälistä yhteisöä uhkaa ekstitentiaalinen riski. Siinä missä Yhdysvallat ja Neuvostoliitto pystyivät tekemään asevalvontayhteistyötä kylmän sodan aikana turvatakseen oman olemassaolonsa jatkuvuuden, voisivat suurvallat erimielisyyksistään huolimatta tehdä yhteistyötä ilmastokriisin ratkaisemiseksi, jos sen koettaisiin horjuttuvan kansainvälistä järjestystä ja aiheuttavan eksistentiaalisen uhan.³ Pieniä askeleita tähän suuntaan on otettu Yhdysvaltain johdolla kahdesti: Presidentti George W. Bush perusti vuonna 2006 Aasian - Tyynenmeren kumppanuuden puhtaan kehityksen ja ilmaston puolesta (*The Asia-Pacific Partnership on Clean Development and Climate*) ja presidentti Barack Obama vuonna 2009 suurten talouksien energia- ja ilmastofoorumin (*The Major Economies Forum on Energy and Climate*). Kumpikaan näistä foorumeista (tai YK:n turvallisuusneuvosto) ei kuitenkaan ole onnistunut ehkäisemään ilmastomuutoksen etenemistä tai muutoin osoittautunut tehokkaaksi suurvaltavastuun ajuriksi.

Tulevaisuudessa suurvallat voisivat perustaa esimerkiksi jonkinlaisen ilmastoturvallisuusneuvoston ilmastomuutoksen aiheuttamien turvallisuusriskien hallinnoimiseksi. Tällainen ryhmittymä voisi harjoittaa Underdalin pakottavaa johtajuutta esimerkiksi militarisoimalla ilmastomuutoksen tai kurittamalla saastuttavia maita jonkinlaisilla sotilaallisilla tai taloudellisilla ilmastointerventioilla. Luultavasti tämän tyyppinen johtajuus ei kuitenkaan kannustaisi suurvaltoja itseään – saati muita kansainvälisen yhteisön jäseniä – leikkaamaan kasvihuonepäästöjä riittävästi maapallon keskilämpötilan nousun pysäyttämiseksi 1,5°C tai 2°C asteeseen, mitä IPCC (2018) pitää tärkeänä vaarallisen ilmastomuutoksen ehkäisemiseksi. Tehokkaampi ja todennäköisempi tapa toimeenpanna pluralistista suurvaltajohtajuutta olisikin käynnistää suurvaltayhteistyössä (tai sen epäonnistuessa, yksipuolisesti) suuren mittaluokan ilmastomuokkaus- ja/tai hiilentalteenottoprojekteja. Pluralistisen etiikan mukaan suurvallat voisivat viitata ilmastomuokkaukseen kohdistettuja eettisiä arvostelmia (kts. esim. Corry 2017; Talberg ym. 2018) kintaalla: suurvaltajohtajuus voi ohittaa kansainvälisen oikeuden sääntelyn, mikäli kansainvälisen järjestyksen ylläpitäminen näin vaatii (vrt. Bull 2002 [1977], 138).

Solidaristisessa kansainvälisessä yhteisössä valtiot jakavat yhteisiä tavoitteita, arvoja ja normeja, ja ne ovat valmiita ottamaan kollektiivista vastuuta jaettujen ongelmien ratkaisemiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi. Tämän yhteistyön rakentamiseksi ne solmivat sopimuksia ja luovat kansainvälisiä yhteistyöfoorumeita ja hallintomalleja, joissa suurvalloille voidaan määritellä erityisiä vastuuta. YK:n ilmastoregiimi on keskeisin foorumi, jolla kansainvälinen ilmastajohtajuus voi manifestoitua solidaristisesta näkökulmasta (esim.

³ Olen kiitollinen Barry Buzanille tästä huomiosta toisessa yhteydessä.

Andresen 2007; Karlsson ym. 2011; Parker, Karlsson & Hjerpe 2015; Saul & Seidel 2011) - mukaan lukien suurvaltajohtajuus, vaikka regiimi keskittyy ennen kaikkea kehittyneiden maiden historialliseen vastuuseen. Solidaristisesta näkökulmasta Underdalin ja Malnesin johtajuusmääritelmät kuvaavat parhaiten suurvaltojen ilmastojohtajuutta: johtajuus on ennen kaikkea sosiaalinen suhde, joka tavoittelee yhteisen päämäärän toteuttamista. Johtajuutta ei ole ilman seuraajia: ilmastojohtajan tehtävänä on luoda visioita, saada muut sitoutumaan yhteiseen päämäärään ja kirittää näitä tekemään yhä kunnianhimoisempia päästövähennyksiä. Seuraajia ei voida pakottaa, vaan ne on onnistuttava houkuttelemaan, mikä puolestaan on mahdotonta, elleivät nämä pidä johtajan arvoja ja toimintaa legitiiminä. Artikkelin viimeisessä osiossa tarkastelenkin, missä määrin suurvallat ovat ottaneet tämän tyyppistä johtajuutta YK:n ilmastoneuvotteluissa.

Suurvallat kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa

Kansainvälisen yhteisön yhteinen tahtotila ilmastomuutoksen suhteen määritellään YK:n ilmastopöytäkirjassa ja etenkin vuoden 2015 Pariisin ilmastopöytäkirjassa, sillä lähestulkoon kaikki maailman valtiot ovat näiden sopimusten osapuolia. Pariisin sopimus asettaa tavoitteeksi rajata maapallon keskilämpötilan nousun reilusti alle 2°C asteeseen verrattuna esiteolliseen aikaan, ja kehottaa osapuolia pyrkimään rajoittamaan tämä nousu 1,5°C asteeseen. Täten ilmastojohtajuuden pääkriteerinä voidaan katsoa olevan tavoitteellinen toiminta maapallon keskilämpötilan nousun rajoittamiseen näihin astelukuihin, mutta keinovalikoima tavoitteen edistämiseksi vaihtelee pluralistis-solidaristisen jatkumon puitteissa.

Yhteisestä tahtotilasta huolimatta valtioiden on ollut hyvin vaikeaa päästä sopuun kansainvälisestä taakanjaosta kasvihuonekaasupäästöjen leikkaamiseksi. YK:n ilmastopöytäkirja määrittelee yhteisten, mutta eriytettyjen vastuiden periaatteen (engl. *Common But Differentiated Responsibilities principle*, CBDR) kulmakivekseen. Se ei määrittele suurvalloille erityisiä vastuita vaan keskittyy kehittyneiden maiden vastuuseen. Yhdysvallat hyväksyi tämän vastuun ainakin periaatteessa, sillä se ratifioi YK:n ilmastopöytäkirjan. Vuonna 1997 Yhdysvaltain senaatti kuitenkin päätti, että maan ei tulisi hyväksyä laillisesti sitovia päästövähennysvelvoitteita, mikäli ne eivät koskisi myös saastuttavia kehitysmaita kuten Kiinaa ja Intiaa. Koska vuoden 1997 Kioton pöytäkirja määritteli sitovat velvoitteet vain kehittyneille maille, jätti Yhdysvallat ratifioimatta sen ja kansainväliset ilmastoneuvottelut ajautuivat vuosien ajaksi umpikujaan. EU kuitenkin osoitti rakenteellista johtajuutta onnistumalla suostuttelemaan Venäjän mukaan Kioton sopimukseen ja antoi vastineeksi tukensa maan liittymiseksi Maailman kauppajärjestöön.

Presidentti Barack Obaman kaudella Yhdysvaltojen rooli kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa muuttui merkittävästi. Obama virkakuntineen työskenteli aktiivisesti uuden ilmastopöytäkirjan aikaansaamiseksi (Cléménçon 2016). Obama (2014) eksplisiittisesti tunnusti suurvalloilla olevan erityinen ilmastovastuu, minkä voidaan tulkita kuvastavan halua ottaa solidaristista ilmastojohtajuutta. Seuraavan vuoden Pariisin ilmastokokouksessa Yhdysvallat kuitenkin käytti pääasiassa vetovaltaa painostamalla sopimustekstiä omia sisäpoliittisia intressejään tukevaksi. Ei siis voida yksiselitteisesti sanoa, että maa olisi ottanut Pariisin kokouksessa suurvaltajohtajuutta. Pian Pariisin sopimuksen voimaantulon jälkeen Yhdysvaltain presidentiksi valittiin Donald Trump, joka irrotti maan Pariisin sopimuksesta ja vesitti edeltäjänsä päästövähennyslinjauksia.

Kiinan asennoituminen kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa muuttunut 2000-luvun alusta lähtien huomattavasti rakentavammaksi alkuvuosien vastuuttomaksi kritisoidun asenteen

asemesta (Kopra 2019a). Vaikka presidentti Xi Jinping lupasi vuonna 2017 maansa siirtyvän kansainvälisen ilmastopolitiikan kuljettajan paikalle, Kiina ei ole onnistunut merkittävästi vähentämään päästöjään tai tekemään innovatiivisia kansainvälisiä aloitteita ilmastomuutoksen hillitsemiseksi. Myöskään EU ei ole toteuttanut kunnianhimoisia päästöleikkauksia tai onnistunut houkuttelemaan itselleen seuraajia, vaikka mielellään julistautuukin ilmastojohtajaksi. Uskottavuus onkin yksi tärkeimmistä – jos ei tärkein – johtajan ominaisuuksista (Young 1991; Underdal 1994; Elgström 2007; Karlsson ym. 2012; Kilian & Elgström 2010), eikä toistaiseksi minkään suurvallan ilmastopoliittinen toiminta vaikuta riittävän uskottavalta Pariisin sopimuksen ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi.

Lopuksi

Englantilainen koulukunta ja kansainvälisen ympäristöpolitiikan johtajuuskirjallisuus ovat yksimielisiä siitä, että johtaja ei toimi pelkästään itsekkäistä lähtökohdista käsin vaan pyrkii edistämään yhteisön yhteistä hyvää. Täten vastuulliset suurvallat eivät pyri ratkaisemaan ilmastokriisiä vain ja ainoastaan omien kansallisten intressiensä motivoimana, vaan ottavat johtajuutta täyttääkseen erityisen vastuunsa kansainvälisen yhteisön yhteisten päämäärien edistämisestä: kansainvälisen järjestyksen säilyttämiseksi (pluralistinen tavoite) ja kansainvälisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi (solidaristinen tavoite). Se, kuinka yhteisön tavoitteet tarkemmin määritellään tietyssä ajassa ja paikassa, määräytyy poliittisessa vuorovaikutuksessa ja kansainvälisen yhteisön toissijaiset instituutiot ovat keskeisiä foorumeja näille neuvotteluille.

Yhdysvaltojen halukkuus ottaa ilmastojohtajuutta on vaihdellut vuosien varrella merkittävästi. Alimmillaan se on nyt istuvan presidentti Trumpin aikakaudella, mikä materialisoitui päätökseen irtautua Pariisin ilmastopöytäkirjasta. Korkeimmillaan Yhdysvaltain ilmastojohtajuus oli presidentti Barack Obaman kautena, jolloin maa oli keskeisessä roolissa Pariisin ilmastopöytäkirjan vauhdittajana ja presidentti eksplisiittisesti tunnusti suurvalloilla olevan erityinen ilmastovastuu. Obama kuitenkin perusteli ilmastopolitiikan tärkeyttä kotimaiselle yleisölle lähinnä pelkästään taloudellisilla intresseillä (Bukovansky et al. 2012, 153), mikä vähentää maan johtajuutta englantilaisen koulukunnan näkökulmasta. Myös Kiinan ilmastopolitiikkaa ajaa ennen kaikkea energiaturvallisuuteen ja talouskasvuun liittyvät motivaatiotekijät (Harris 2013), ja EU:n ilmastojohtajuus on pitkälti kytköksissä sen sisäisiin tarpeisiin (Torney 2015). Vaikuttaa siis siltä, että suurvaltojen osallistuminen kansainväliseen ilmastopolitiikkaan on ennen kaikkea rationaalisesti motivoitunut, eikä yksikään niistä ole ainakaan toistaiseksi valmis ottamaan englantilaisen koulukunnan näkemyksen mukaista erityistä johtajuutta kansainvälisen turvallisuuden ja oikeudenmukaisuuden takaamiseksi. Tilanne voi muuttua, mikäli ilmastomuutos etenee niin dramaattisesti, että se sysää paradigman muutoksen kansainvälisen turvallisuuden diskursseissa (kts. esim. Heininen & Exner-Pirot 2020). Tällöin kansainvälinen yhteisö voisi voimakkaammin alkaa vaatia suurvaltoja kantamaan erityistä vastuuta ilmastomuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumisesta. On kuitenkin epätodennäköistä, että suurvaltojen erityistä ilmastovastuuta tullaan koskaan kirjaamaan kansainvälisiin sopimuksiin.

Kiitokset

Tutkimuksen on rahoittanut Suomen Akatemia (päättönumero 315402).

Lähteet

Afionis, Stavros, Lindsay C. Stringer, Nicola Favretto Julia Tomei & Marcos S. Buckeridge (2016): "Unpacking Brazil's Leadership in the Global Biofuels Arena: Brazilian Ethanol Diplomacy in Africa". *Global Environmental Politics*, 16(3), 127-150.

Águeda Corneloup, Ines & Arthur P. J. Mol (2014): "Small island developing states and international climate change negotiations: the power of moral 'leadership'". *International Environmental Agreements*, 14, 281-297.

Andersson, Magnus & Arthur P. J. Mol (2002): "The Netherlands in the UNFCCC Process – Leadership between Ambition and Reality". *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 2, 49-68.

Bailey, Christopher J. (2019): "Assessing President Obama's climate change record". *Environmental Politics*, 28(5), 847-865.

Bain, William (2018): "The pluralist-solidarist debate in the English School". *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.342.

Bang, Guri & Miranda Schreurs (2016): "The United States: The challenge of global climate leadership in a politically divided state". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in international climate change politics: Still taking a lead?* Lontoo: Routledge, 239-253.

Benwell, Richard (2011): "The canaries in the coalmine: Small states as climate change champions". *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*, 100(413), 199-211.

Bocquillon, Pierre & Aurélien Evrard (2016): "French climate policy Diplomacy in the service of symbolic leadership". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 98-113.

Brown, Chris (2004): "Do Great Powers Have Great Responsibilities? Great Powers and Moral Agency". *Global Society*, 18(1), 5-19.

Bukovansky, Mlada, Ian Clark, Robyn Eckersley, Richard Price, Christian Reus-Smit & Nicholas J. Wheeler (2012): *Special Responsibilities. Global Problems and American Power*. New York: Cambridge University Press.

Bull, Hedley (2002 [1977]): *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*. Basingstoke: MacMillan Press.

Burns, Charlotte & Neil Carter (2011): "The European Parliament and Climate Change: From Symbolism to Heroism and Back Again". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel & James Connelly (toim.) *The European Union as a Leader in International Climate Change Politics*. London: Routledge, 58-73.

Burns, Charlotte (2016): "The European Parliament and climate change A constrained leader". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The*

European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead? Lontoo: Routledge, 52-65.

Bäckstrand, Karin & Ole Elgström (2013): "The EU's role in climate change negotiations: from leader to 'leadiator'". *Journal of European Public Policy*, 20(10), 1369-1386.

Buzan, Barry & Robert Falkner (n.d) "Great Powers and Environmental Responsibilities: A Conceptual Framework". Julkaisematon käsikirjoitus.

Buzan, Barry (2014): *An Introduction to the English School of International Relations*. Cambridge: Polity Press.

Buzan Barry (2004a): *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Buzan, Barry (2004b): *The United States and the Great Powers. World Politics in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity Press.

Cléménçon, Raymond (2016): "The Two Sides of the Paris Climate Agreement: Dismal Failure or Historic Breakthrough?" *The Journal of Environment & Development*, 25(1), 3–24.

Cui, Shunji & Barry Buzan (2016): "Great Power Management in International Society". *The Chinese Journal of International Politics*, 9(2), 181–210.

Corry, Olaf (2017): "The international politics of geoengineering: The feasibility of Plan B for tackling climate change". *Security dialogue*, 48(4), 297-315.

Dai, Xiudian & Zhiping Diao (2011): "Towards a New World Order of Climate Change: China and the European Union's Leadership Ambition". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel & James Connelly (toim.) *The European Union as a Leader in International Climate Change Politics*. Lontoo: Routledge, 252-268.

Dong, Liang (2017): "Bound to lead? Rethinking China's role after Paris in UNFCCC negotiations". *Chinese Journal of Population Resources and Environment*, 15(1), 32-38.

Dupont, Claire & Sebastian Oberthür (2016): "The Council and the European Council Stuck on the road to transformational leadership". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 66-79.

Elgström, Ole (2007): "The European Union as a Leader in International Multilateral Negotiations – a Problematic Aspiration?" *International Relations*, 21(4), 445–458.

Falkner, Robert (2018): "International climate politics between pluralism and solidarism: An English School perspective". Teoksessa: Olaf Corry & Hayley Stevenson (toim.) *Traditions and Trends in Global Environmental Politics: International Relations and the Earth*. Lontoo: Routledge, 26-44.

Falkner, Robert (2012): "Global environmentalism and the greening of international society". *International Affairs*, 88(3), 503–522.

Falkner, Robert & Barry Buzan (2019): "The emergence of environmental stewardship as a primary institution of global international society". *European Journal of International Relations*, 25(1), 131–155.

Gallagher, Deborah Rigling (toim.) (2012): *Environmental Leadership: A Reference Handbook*. Los Angeles: SAGE Publications.

Gao, Xiaosheng (2016): "The Paris Agreement and Global Climate Governance: China's Role and Contribution". *China Quarterly of International Strategic Studies*, 2(3), 365–381.

Gupta, Joyeeta & Michael Grubb (toim.) (2000): *Climate Change and European Leadership. A Sustainable Role for Europe?* Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Gupta, Joyeeta & Lasse Ringius (2001): "The EU's Climate Leadership: Reconciling Ambition and Reality". *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 1, 281–299.

Groen, Lisanne, Arne Niemann & Sebastian Oberthür (2012): "The EU as a Global Leader? The Copenhagen and Cancun UN Climate Change Negotiations". *Journal of Contemporary European Research*, 8(2), 173-191.

Grupp, Michael & Joyeeta Gupta (2000): "Leadership. Theory and methodology". Teoksessa: Joyeeta Gupta & Michael Grubb (toim.) *Climate Change and European Leadership. A Sustainable Role for Europe?* Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 15-24.

Harris, Paul G. (2013): *What's Wrong with Climate Politics and How to Fix It*. Cambridge: Polity.

Heininen, Lassi & Heather Exner-Pirot (toim.) (2020): *Climate Change and Arctic Security. Searching for a Paradigm Shift*. Cham: Palgrave Pivot.

Hurrell, Andrew (2007): *On Global order. Power, Values, and the Constitution of International Society*. Oxford: Oxford University Press.

IPCC (2018): *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty*. Geneva: World Meteorological Organization.

Jackson Robert H. (2000): *The Global Covenant*. Oxford: Oxford University Press.

Jankowska, Karolina (2016): "Poland's clash over energy and climate policy Green economy or grey status quo?" Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 145-158.

Jänicke, Martin (2016): "Germany Innovation and climate leadership." Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 114-130.

Jørgensen, Kirsten (2016): "India. The global climate power torn between 'growth- first' and 'green growth'." Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 270-283.

Karlsson, Christer, Charles Parker, Mattias Hjerpe & Björn-Ola Linnér (2011): "Looking for Leaders: Perceptions of Climate Change Leadership among Climate Change Negotiation Participants". *Global Environmental Politics*, 14(1), 89–107.

Karlsson, Christer, Mattias Hjerpe, Charles Parker & Björn-Ola Linnér (2012): "The Legitimacy of Leadership in International Climate Change Negotiations". *Ambio*, 41, 46–55.

Kilian, Bertil & Ole Elgström (2010): "Still a green leader? The European Union's role in international climate negotiations". *Cooperation and Conflict*, 45(3), 255–273.

Knudsen, Tony B. & Cornelia Navari (toim.) (2018): *International Organization in the Anarchical Society*. New York: Palgrave Macmillan.

Kopra, Sanna (tulossa): "Leadership in Global Environmental Politics." *The Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. Oxford University Press.

Kopra, Sanna (2019a): *China and Great Power Responsibility for Climate Change*. Lontoo: Routledge.

Kopra, Sanna (2019b): "Responsibility for climate justice: the role of great powers." Teoksessa: Paul G. Harris (toim.) *A Research Agenda for Climate Justice*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 158-170.

Kopra, Sanna (2018): "China and the UN climate regime: Climate responsibility from an English School perspective". *The Journal of International Organizations Studies*, 9(2), 59-74.

Li, Xinlei (2016): "China: From A Marginalized Follower to an Emerging Leader in Climate Politics". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 254-269.

Liefferink, Duncan & Kathrin Birkel (2011): "The Netherlands: a Case of 'Cost-Free' Leadership". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel & James Connelly (toim.) *The European Union as a Leader in International Climate Change Politics*. Lontoo: Routledge, 147-162.

Liefferink, Duncan, Daan Boezeman & Heleen de Coninck (2016): "The Netherlands A case of fading leadership". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 131-144.

Liefferink, Duncan & Wurzel, Rudiger K. W. (2018): "Leadership and Pioneership Exploring Their Role in Polycentric Governance". Teoksessa: Andrew Jordan, Dave Huitema, Harro van Asselt & Johanna Forster (toim.) *Governing climate change: polycentricity in action*. Cambridge: Cambridge University Press, 135–151.

Liefferink, Duncan & Rudiger K. W. Wurzel (2017): "Environmental leaders and pioneers: Agents of change?" *Journal of European Public Policy*, 24(7), 951-968.

Malnes, Raino (1995): "'Leader" and "Entrepreneur" in International Negotiations: A Conceptual Analysis". *European Journal of International Relations*, 1(1), 87–112.

Manners, Ian (2002): "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?" *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–58.

Obama, Barack (2014): Remarks by the President at U.N. Climate Change Summit. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/23/remarks-president-un-climate-change-summit>, 6.2.2019.

Oberthür, Sebastian & Claire Dupont (2011): "The Council, the European Council and International Climate Policy: From Symbolic Leadership to Leadership by Example". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel & James Connelly (toim.) *The European Union as a Leader in International Climate Change Politics*. Lontoo: Routledge, 74-91.

Oberthür, Sebastian & Lisanne Groen (2018): "Explaining goal achievement in international negotiations: the EU and the Paris Agreement on climate change". *Journal of European Public Policy*, 25(5), 708-727.

Ourbak, Timothée & Alexandre K. Magnan (2018): "The Paris Agreement and climate change negotiations: Small Islands, big players". *Regional Environmental Change*, 18(8), 2201–2207.

Palmujoki, Eero (2013): "Fragmentation and Diversification of Climate Change Governance in International Society". *International Relations*, 27 (2), 180–201.

Papa, Mihaela & Nancy W. Gleason (2012): "Major emerging powers in sustainable development diplomacy: Assessing their leadership potential". *Global Environmental Change*, 22(4), 915-924.

Parker, Charles & Christer Karlsson (2018): "The UN climate change negotiations and the role of the United States: assessing American leadership from Copenhagen to Paris". *Environmental Politics*, 27(3), 519–540.

Parker, Charles & Christer Karlsson (2017): "The European Union as a global climate leader: confronting aspiration with evidence". *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 17, 445–461.

Parker, Charles & Christer Karlsson (2010): "Climate Change and the European Union's Leadership Moment: An Inconvenient Truth?" *Journal of Common Market Studies*, 48(4), 923-943.

Parker, Charles, Christer Karlsson & Mattias Hjerpe (2015): "Climate change leaders and followers: Leadership recognition and selection in the UNFCCC negotiations". *International Relations*, 29(4), 434–454.

Rayner, Tim & Andrew Jordan (2016): "The United Kingdom A record of leadership under threat". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 173-188.

Saul, Ulrike & Christian Seidel (2011): "Does leadership promote cooperation in climate change mitigation policy?" *Climate Policy*, 11(2), 901-921.

Selby, Jan & Clemens Hoffmann (toim.). (2017): *Rethinking Climate Change, Conflict, and Security*. Lontoo: Routledge.

Simpson, Gerry (2004): *Great Powers and Outlaw States. Unequal Sovereigns in the International Legal Order*. Cambridge: Cambridge University Press.

Skjærseth, Jon Birger (2016): "The Commission's shifting climate leadership From emissions trading to energy union". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 37-51.

Skodvin, Tora & Steinar Andresen (2006): "Leadership Revisited". *Global Environmental Politics*, 6(3), 13-27.

Solorio, Israel (2016): "Spanish climate change policy in a changing landscape". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 159-172.

Talberg, Anita, Peter Christoff, Sebastian Thomas & David Karoly (2018): "Geoengineering governance-by-default: an earth system governance perspective". *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 18(2), 229-253.

Torney, Diarmuid (2015): *European Climate Leadership in Question*. Lontoo: The MIT Press.

Trombetta, Maria Julia (2008): "Environmental security and climate change: analysing the Discourse". *Cambridge Review of International Affairs*, 21(4), 585–602.

Underdal, Arild (1994): "Leadership Theory: Rediscovering the Arts of Management". Teoksessa: I. William Zartman (toim.) *International Multilateral Negotiation: Approaches to the Management of Complexity*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 178–197.

Urpelainen, Johannes & Thijs Van de Graaf (2018): "United States non-cooperation and the Paris agreement". *Climate Policy*, 18(7), 839-851.

Vogler, J. (2011). "The European Union as a Global Environmental Policy Actor: Climate Change". Teoksessa: Rudiger K.W. Wurzel & James Connelly (toim.) *The European Union as a Leader in International Climate Change Politics*. Lontoo: Routledge, 21-37.

Young, Oran R. (1989): *International Cooperation. Building Regimes for Natural Resources and the Environment*. New York: Cornell University Press.

Young, Oran R. (1991): “Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society”. *International Organization*, 45(3), 281–309.

Wight, Martin (1999 [1946]): *Power Politics*. Lontoo: Leicester University Press.

Wilson, Peter (2012): “The English School Meets the Chicago School: The Case for a Grounded Theory of International Institutions.” *International Studies Review*, 14, 567–590.

Wheeler, Nicholas J. (2000): *Saving strangers: humanitarian intervention in international society*. Oxford: Oxford University Press.

Wurzel, Rudiger K.W. & James Connelly (toim.) (2011): *The European Union as a Leader in International Climate Change Politics*. Lontoo: Routledge.

Wurzel, Rudiger K.W., Duncan Liefferink & James Connelly (2016): “Introduction. European Union climate leadership”. Teoksessa: Rudiger R. K.W. Wurzel, James Connelly & Duncan Liefferink (toim.) *The European Union in International Climate Change Politics. Still Taking a Lead?* Lontoo: Routledge, 3-19.

Wurzel, Rudiger K.W., Liefferink, Duncan & Maurizio Di Lullo (2019): “The European Council, the Council and the Member States: changing environmental leadership dynamics in the European Union”. *Environmental Politics*, 28(2), 248-270.

Wurzel, Rudiger K.W., Duncan Liefferink & Diarmuid Torney (2019): “Pioneers, leaders and followers in multilevel and polycentric climate governance”. *Environmental Politics*, 28(1), 1-21.